

getuigenis ten gunste van dezen verdacht-verklaarde wilde geven, wat ik hem gaarne toestond. Ik ontving dit schrijven op het laatste oogenblik, toen de kopie voor De Heraut verzonden moest worden. In dien brief nu beklagde Dr Marmelstein zich, dat ge nu reeds ten tweeden male een poging van hem doodzweegt om onjuistheden te herstellen. In De Reformatie van 26 April zijt ge op die beschuldiging van Dr Marmelstein breedvoerig ingegaan. Het gold een quaestie, die geheel buiten de zaak Wencelius omging, waarvan ik ook niets afwist en die mij ook niet interesseerde.

Juist is hierin, dat U van de kwestie-Marmelstein niets afwist. En daarom hadt U hem niet moeten laten schrijven in Uw blad. De eenige ratio, die daarvoor zou hebben kunnen gelden (dat ik n.l. hem zou hebben doodgezweegt) was juist afwezig. Indertijd verklaarde U, dat Dr Marmelstein „inzake de verdachtmaking van Prof. Wencelius door Prof. Schilder" U een brief schreef. Thans verklaart U: „het gold een kwestie, die geheel buiten de zaak Wencelius omging". Indertijd hebt U zijn klacht „niet onbillijk" genoemd en er een niet-onbewogen woord aan toegevoegd. Thans schijft U: „het interesseerde mij niet". Straks zult U opmerken, dat „Prof. Schilder de kleinste geschillen opblaast". Een opmerking, die wel eens meer in de wandelgangen dienst doet. Het is echter een „conclusie", die in Uw geval verkregen is uit de verklaring, in 1936, dat Uw kernel, van 1935, een mug was. Maar historie moet men anders schrijven.

Thans snijdt U een ander thema aan:

Terwijl dit debat aanhangig was heeft Ds Boeijsinga, die dezen strijd betreude, mij voorgesteld om een persoonlijke conferentie met u te houden teneinde deze geschilpunten tusschen u en mij tot een oplossing te brengen. Ik heb mij terstond hiertoe bereid verklaard.

Hier zijn enkele kantteekeningen niet misplaatst. De lezers moeten wel denken, dat de bemiddelingspoging van Ds Boeijsinga bij U begonnen is, en Uwerzijds dadelijk goedwillig is ontvangen, zulks dan in tegenstelling met mij. De toedracht was evenwel anders. Verleden jaar Paschen heb ik te Haarlem gepreikt (21 April). In een gesprek, dat aan den avond van dien dag ten huize van mijn gastheer in tegenwoordigheid van diens gezin en de (toen nog) drie Haarlemsche predikanten gevoerd is, en waarbij ook ik tegenwoordig was, opperde Ds Boeijsinga de mogelijkheid, dat U en ik eens samen zouden praten. Ik heb toen dadelijk gezegd, dat ik, in het algemeen gesproken, daartoe natuurlijk bereid zou zijn; derhalve is Ds Boeijsinga bij U gekomen, niet voordat, doch nadat ik zelf reeds mij in het algemeen tot samenspreken bereid verklaard had. Vandaar dan ook, dat de allereerste brief, dien ik te dezer zake van Ds B. ontving (en waarvan het eerste gedeelte over andere kwesties loopt) aldus de bespreking inzette: „En nu nog iets anders. Je herinnert je mijn begeerte dat je eens met Prof. Kuyper „zou samenspreken. Uit je antwoord leidde ik af dat je er niet afkeerig tegenover stond".

De bereidverklaring was dus in principe over en weer aanwezig.

In principe.

Want zoowel U als ik voelden, dat er nog wel iets aan deze zaak vastzat.

Wat U zelf betreft: Ds Boeijsinga schreef in denzelfden brief, dat hij U had voorgesteld, mij eens bij U te noodigen. Doch U wilde nog niet zelf mij uitnoodigen. Ds Boeijsinga schrijft: Aan Prof. Kuyper „heb ik voorgesteld, je eens bij hem te noodigen. Deze antwoordde mij nu dat hij daartoe bereid is. Doch hij wil tevens graag weten of een definitief verzoek door je zal worden aangenomen. Daarom fungeer ik nu als tusschenman om je daarover te polsen. Je antwoord geef ik hem dan door."

Ik leg dus even vast de historische bijzonderheid, dat U mij niet genoodigd hebt. U wilde eerst weten, of ik bereid zou zijn. U voelde zelf wel, blijkbaar, dat de zaken eenigszins ingewikkelder waren, dan thans uit Uw mededeelingen in het oog springt.

En wat mijzelf aangaat: ik heb op Ds Boeijsinga's invitatie geantwoord, d.d. 1 Mei. Toen WAS dus reeds verschenen mijn Reformatie-artikel van 26 April 1935 (ter weerlegging van de beschuldigingen van Dr Marmelstein, door „De Heraut" al te lichtvaardig in de eigen rubriek van Uzelf met onverholen instemming doorgegeven) en WAS ook reeds (zie hieronder) naar de drukkerij van „De Reformatie" verzonden mijn tweede artikel (opgenomen in Reformatie 3 Mei): „Blijven bij het punt!" (ter afwijzing van de krenkende beschuldiging der keuze van verdachtmaking als wapen in den strijd). Deze beide bijzonderheden (aan Ds B. schriftelijk meegedeeld) vergete men niet. Had ik door een gesprek die copie kunnen inhouden, ik zou het gedaan hebben. Nu ze reeds deels verschenen, deels gezet was, kon dit niet meer. En deze gang van zaken bracht voor U obligaties mee. Naar mijn meening (en na ruim een jaar denk ik er nog precies zoo over) kan men op elk oogenblik een particulier gesprek beginnen als de publieke zaak tot een zeker rustpunt gekomen is. Dat rustpunt evenwel was er nog niet, want ik had reeds in het openbaar van U verlangd, dat U Uw lezers zoudt inlichten; ik zelf deed het ook volledig. Ik laat uit mijn antwoord-brief de passages, waar het op aankomt, hieronder volgen:

Beste Boeijsinga,

Kampen, 1 Mei 1935.

Vriendelijk dank voor je brief en voor de moeite, die je genomen hebt. Indien (dus) Prof. Kuyper mij spreken wil, ben ik natuurlijk daartoe bereid. Het verschil in leeftijd brengt, al weer natuurlijk, mede dat ik het mij een genoegen zal rekenen mijnerzijds de reis te doen naar Bloemendaal. Over deze punten is geen oogenblik bij mij de minste aarzeling. Indien dus Prof. Kuyper mij zou willen uitnoodigen, kun je er zeker van zijn, dat ik in dezen geest antwoorden zal. In de gegeven omstandigheden moet er echter iets bij gezegd worden. Zoals je weet heb ik met „De Heraut" thans een publieke discussie. Ik heb van het blad zelf geleerd, dat men elkaar niet in de rede moet vallen. In dit geval beteekent dat voor mij, dat de loopende zaken, voor zoover zij de verhoudingen bepalen, eerst moeten worden afgehandeld. Welnu, Prof. Kuyper heeft in „De Heraut" twee dingen ter sprake gebracht, die wel degelijk deze verhoudingen beïnvloeden. Het

eene geval is de mijn karakter aantastende beschuldiging, dat ik mij bedien heb van het wapen der verdachtmaking. En het andere is de innemende inzake Dr Marmelstein. Wanneer Prof. Kuyper van het eerste geval een gewone bespreking had gemaakt over de puur objectieve vraag of Prof. Wencelius bij het licht, dat iedereen ten tijde toen ik schreef had (particuliere brieven zeggen hier niets), te houden was voor calvinist, dan zou deze objectieve bespreking geen oogenblik een particulier gesprek behoeven op te houden. Prof. Kuyper heeft echter nagelaten de zaak objectief te houden, en heeft er van gemaakt een zeer felle aanval op mijn persoon, welke de bedoelingen, die ik had en heb, onder het schrijven aantastte. Ik heb uit reverentie voor Prof. Kuyper in mijn open brief daarop den nadruk niet gelegd, doch getracht de zaak weer dadelijk naar het objectieve heen te leiden. En dat op een toon, waarom ik door alle correspondenten geprezen ben. Niettemin heeft Prof. Kuyper in zijn tweede artikelje de zaak weer naar het persoonlijke heengedrongen, en meteen — ik zeg niet opzettelijk — gedaan alsof het thema, waarover de bespreking ging, dat objectieve was. Maar het was dat niet. Het thema was alleen maar dit: Schilder bedient zich in de kritiek van het strijdwapen der verdachtmaking. Aan dat thema houd ik „De Heraut" en op dat punt moet eerst klaarheid gekomen zijn. Deze beschuldiging is door mij in een gisteravond verzonden artikel opnieuw weersproken, en met opzet heb ik „De Heraut" gebouwen aan haar eigen thema. Bovendien heb ik reeds verleden week het geval-Marmelstein behandeld.

Je begrijpt nu de bedoeling wel: ik wil eerst afwachten wat „De Heraut" inzake deze beide punten thans doet. Ik weiger dus geen bespreking, maar verlang eerst dat op deze punten klaarheid komt. Ik geloof niet, dat dit verlangen in strijd is met den eerbied dien ik aan Prof. Kuyper verschuldigd ben. Want het gaat hier over publieke zaken, en het is mijn schuld niet, dat zij op deze wijze in het publiek gebracht zijn. En daarom wil ik op deze twee punten een klare uitspraak van „De Heraut" afwachten. Zoodra het blad verklaard zal hebben, zonder omwegen, dat wat Dr Marmelstein zei onwaar was, en dat de beschuldiging inzake het gebruik maken van het wapen der verdachtmaking, wordt teruggenomen, of ook, zoodra het orgaan zal hebben aangehouden, dat ik ten onrechte deze dubbele verklaring vorder (je ziet dat ik dus niet te veel vrees), zal ik onmiddellijk bereid zijn te spreken.

Ik geloof trouwens, dat ik uit je brief afleiden mag, dat op deze beide punten de zaak met „De Heraut" in orde komt. Want ik acht Prof. Kuyper veel te hoog, dan dat ik zou durven aannemen, dat hij publiek zegt: als Schilder niet dat en dat doet, wil ik met hem niet meer spreken over een bepaald punt, en dan particulier mij reeds zou uitnoodigen voor een bespreking, zonder dat hij nog weet of ik aan zijn publiek gestelden eisch voldoen zal. De houding, die men in het particuliere leven aanneemt, is natuurlijk heel anders dan die van het publieke leven, maar mag er niet mee in strijd zijn. Ik leid dus uit je mededeeling af, dat Prof. Kuyper reeds op zijn publiek uitgesproken meening is teruggekomen, en natuurlijk verblijdt ik mij daarover.

Daar is in deze heele zaak natuurlijk meer dat mijn aandacht heeft. De coincidentie van dit Heraut-geval, met de onware beweringen, die in verband met het Reformatie-conflict worden rondgestrooid, is ook niet zonder betekenis. En te meer daarom mag ik verlangen, dat juist in deze dagen „De Heraut" eerst de twee punten, die ik noemde, afhandelt, voordat wij spreken gaan. Mijn plan in deze dingen ligt klaar, ook voor het geval er niet een volle bevrediging komen zou.

Met besten groet, steeds graag

t. t.

(w.g.) K. SCHILDER.

In dezen brief heb ik thans enkele woorden gecursiveerd. Uit zijn tekst blijkt, dat mijn eisch NIET was, wat U hieronder beweert, dat hij was:

Maar zoals Ds Boeijsinga mij, toen hij die uitnoodiging ook tot u richtte, mededeelde, waart ge tot zulk een conferentie niet bereid tenzij ik u eerst eereherstel bood ten opzichte van het bedienen van het wapen van verdachtmaking en den brief van Dr Marmelstein. Zijn brief behelsde onware beschuldigingen en ik had eerst publieke rectificatie te geven, voordat een conferentie mogelijk was.

Ik heb geen voorafgaand „eereherstel" als conditio sine qua non gesteld, zooda de lezer uit Uw verhaal wel afleiden moet. Ik liet ook andere mogelijkheden open. Ik vroeg alleen maar: klaarheid, en geen doodzweigen van een zaak, die reeds zoóver was gevorderd, VOORDAT de correspondentie over een conferentie geopend was. (Zie de datums.) Nog in mijn brief van 7 Mei (den tweeden, tot Ds B. gericht) verklaar ik, te verlangen, „dat Prof. Kuyper de beschuldiging precies zooda zij is, of zal bevestigen en bewijzen op deugdelijke gronden, of zal herroepen". Dat zijn weer twee mogelijkheden dus. Niet die ééne, die U thans noemt.

U vervolgt:

Ook in uw particulier schrijven aan mij gericht werd voor het houden van een conferentie weder als eisch gesteld, dat ik herroepen zou of onverkort in De Heraut zou weergeven, wat ge mij en Dr Marmelstein geantwoord hadt.

Maar ik heb tevens daarbij opgemerkt, dat ik tegenover Ds B. niet als conditio gesteld had, dat U zoudt herroepen; U mocht desnoods Uw beschuldiging verzwaren, als U maar nota nam van mijn antwoord, en het, bestreden of onbestreden, doorgaf aan Uw lezers. Het spijt me heel erg, dat U van mijn verlangen, niettegenstaande mijn ook U persoonlijk bekend gemaakt weergave, nu nog steeds in „De Heraut" een onjuist beeld geeft. Van de twee mogelijkheden (de klacht opheffen of verzwaren) maakt U — in de beschrijving van de poging van Ds B. — er één (de klacht opheffen: eereherstel).

Daarna lees ik:

Ik heb daarop aan Ds Boeijsinga geantwoord, dat dit het spannen was van de paarden achter den wagen in plaats van voor den wagen. Een conferentie moest juist dienen om de geschilpunten met elkander te bespreken en tot een oplossing te komen. Vrucht daarvan zou dan kunnen zijn, dat een publiek communiqué werd gegeven.

Ten aanzien daarvan deelde ik U schriftelijk mijn zienswijze mede:

„Gezamenlijke verklaringen kan men m.i. opstellen over onzekere of nog niet publiek beantwoorde punten van geschil. Maar inzake deze twee punten was niets onzeker, en was ook publicatie reeds geschied, voordat er in particulier onderhoud kon gesproken worden."

Anders gezegd: in ons geval was het geen kwestie van ordelijke paarden vóór, dan wel achter den wagen spannen, doch ging het erom, hollende paarden van

misverstanden en van onjuiste beschuldigingen zoo spoedig mogelijk tot staan te brengen, om dan daarna verder te zien.

We gaan verder:

Ik was volkomen bereid u in zooverre genoegdoening te geven, dat de verdachtmaking niet van u was uitgegaan, maar van Dr van Lonkhuyzen.

Dat was echter voor mij geen genoegdoening, en het zou voor Dr van Lonkhuyzen, die Dr Beets geciteerd had, onnodige belasting geweest zijn.

U vervolgt:

Trouwens, de door u gewraakte uitdrukking luidde letterlijk, dat de verdachtmaking van Dr van Lonkhuyzen door u als strijdwapen was gebruikt.

Dit strijdt rechtstreeks met de eerste woorden van Uw artikel „Eer is teer" in Heraut, 21 April 1935. De aanhef heeft het over: „de verdachtmaking van Prof. W. door Prof. Schilder".

U vervolgt:

al betreude ik dat later, ook na het schrijven van Prof. Wencelius, niet door u erkend was, dat deze verlaachte verklaring onjuist was gebleken.

En ik heb dadelijk gezegd, dat ik met genoegen over Prof. W.'s opvattingen — als nieuwe kwestie — schrijven zou, als U het eigenlijke punt, (verdachtmaking als wapen) hadt afgehandeld.

Voorts merkt U op:

Wat den brief van Dr Marmelstein betrof, zoo was dit een zaak tusschen u en hem, waar ik geheel buiten stond. En in elk geval was het geen eisch van goede journalistiek, dat men bij polemiek letterlijk had over te nemen wat een ander aanvoerde, wat een ander schreef. Men kon volstaan met de argumenten kort weer te geven, wat ik in het geding met mij gedaan had. Ik wees echter beslist den eisch af, dat vóór de conferentie door mij in De Heraut volledig al wat ge geschreven hadt in deze zaak, moest opgenomen worden. Ik zou dan verplicht zijn niet alleen zelf nog eenmaal op al uw argumenten in te gaan, maar ook aan Dr Marmelstein ditzelfde recht te geven. Een conferentie zou dan vanzelf geen zin meer gehad hebben. Mijnerzijds zou ik evenzeer eischen kunnen stellen, want ge hadt in uw polemiek onware dingen gezegd, die ik weersproken had en die ge niet hadt teruggenomen. Mij op deze wijze de wet te laten voorschrijven door een jongeren collega, was in strijd met mijn positie en met mijn ouderdom.

Met opzet zwijg ik over dit gedeelte, voorzoover het handelt over wat U aan Ds B. hebt gezegd. Want deze weergave van Uw eigen woorden door Uzelf (21 Juni 1936) wijkt af van de samenvatting, die Ds Boeijsinga van Uw woorden gegeven heeft in zijn brief van 6 Mei 1935, later tegen mogelijk misverstand nog eens nader verduidelijkt. Ik gevoel er niets voor, te discussiëren over gesprekken tusschen vier oogen door anderen gevoerd; verklaar — ter bevordering der goede verstandhouding — gaarne Uw lezing van nu (die ik voor het eerst thans vernemen) te aanvaarden; wijs echter alle schuld in dezen af, wijk ik U naar de met Ds B. gevoerde correspondentie zelf reeds in Augustus 1935 wees, en derhalve geen deel heb aan het rekken van deze historie van Augustus 1935 tot Juli 1936.

Wat voorts de verhouding van den jongeren collega tot den ouderen betreft: heeft niet de aangekondigde recht op onmiddellijke weergave van zijn apologie? U verklaart thans: de zaak-Marmelstein ging U niet aan, ik verbaas me daarover, doch laat het verder rusten. Maar hebt U zelf niet eens in een zeer bewogen periode (1935). Uw meening inzake de te volgen procedure ter bijlegging van een geschil als jongere collega (jonger dan ik thans ben) gehandhaafd tegenover een ouderen collega (prof. Lindeboom) in 1905? En dat, waar U toen tegen Kerstmis 1904 en later was opgetreden als openbaar aanklager (ten onrechte, naar later bleek)?

Deze herinnering in 1936 aan 1905 is geen volgen van „een bekende tactiek". Ze wil wel vragen naar de ethiek, die te volgen is in zaken als deze. Laat ons de bijzonderheden van 1905, en Uw toenmaals tegen Prof. Lindeboom gerichte scherpe beschuldiging niet ophalen: genoeg is, dat U toen als jongere Uw eigen methode van oplossingsprocedure hebt gekozen tegen het verlangen van den ouderen collega in. Ik deed in 1936 hetzelfde tegenover U; en wat ik van U verlangde, had ik ruimschoots zelf U gegeven: den opponent het woord geven. Want men moet zijn zooveel duizend lezers haastiglijk welgezend zijn.

We komen gelukkig langzamerhand verder:

Hoewel ik daarna nog tweemaal, eerst door bemiddeling van Prof. den Hartogh en vervolgens in een persoonlijk schrijven, op een conferentie aandrang, werd dit door u geweigerd.

Inzake coll. den Hartogh kan ik slechts melden, dat deze niet getracht heeft, te bemiddelen, en voorts, dat ik in mijn brief, bovenbedoeld, niet geweigerd heb, doch U een weg wees, dien U niet wilde.

Voorts:

Wat Dr Marmelstein betreft, heb ik dus nooit verklaard ongelijk te hebben gehad. En wat de uitdrukking verdachtmaking betreft, was ik bereid, u voor zoover mij dit mogelijk was publiek genoegdoening te geven. Ds Boeijsinga in zijn schrijven aan mij van 10 Mei constateert dit uitdrukkelijk en heeft dit ook u gemeld.

Ik herhaal, dat er een andere lezing mij gegeven is, dan U thans voor het eerst mij heden voorlegt; waar om hebt U ook niet zelf geschreven. Dan ware alle misverstand afgesneden.

Doch als U opmerkt:

Wat dus nu al een jaar lang als een aanklacht tegen mij verspreid is, dat ik erkend zou hebben onwaarheid te hebben geschreven, maar dit niet publiek wilde erkennen, is een laster. En ik betreud, dat deze laster, die ook u bekend was, niet door u weersproken is.

dan moet ik verklaren, deze klacht niet te verstaan. U weet reeds sinds Augustus '35, dat ik de correspondentie met Ds B. zelf heb overgelegd. Wat kan men beter doen, dan dit?

Vervolgens:

Intusschen ben ik volkomen bereid, al doet dit niets meer ter zake, alnog te vermelden wat door u geantwoord is aan Dr Marmelstein. Deze had beweerd, dat ge ook vroeger een

ging van hem zonder eenigsoortige recht, te herst... niet u ma... officieel ber... bron in De... de Vrijer — een... Die opmerk... zonder er e... u toen een... van Dr Dijk en... De Reformatie. C... niet tot u, maar... Ik heb in uw... franje, die ge e... niet te maken... beschuldiging" w... gesloten is.

Met genoegen... al is ze op... en die laatste r... in de pen kun...

Mijn lezers kun... kicht waar is e... opblaast.

Want a. er... moeilijkheden... at ook aan de... lijkt; en c. wa... reeds over kom... Jeruzalem; ik... wat er omstre... speeld vóór n... las te denken g... conflicten en p... — heusch niet... over zaken is b... tegen personen... niet zoo veel h... van Assen ben... van 1935 moest... yging, om de... jaar, begint er... te komen: een m... lan toch, die om... Sommigen der... particulier afdoe... als men eenmaa... menschen bijgeh... lan één of twee... gemaakte publie... We zijn hierme... lid heen. War... naar zwijgen.

Op uw openbare... ering komen. Maa... an denk dezen b... line brochure, d... Talke eischen stelt... u gedaan is, a... dan uitdijen t... trighaar gesteld... in dus zelf daarc...

We komen tot

Hebben we n.l... met vermoeiende... ch van geenerl... U buiten de oper... trigen nog eenig... antwoord op mijn... re. U vangt di...

Gaar ik thans c... wen ga, daar is... al de vraagstuk... nzicht bestaat... mie, dat ik u nie... ni dringend verzo... al Calvinisten-con... antwoorden, heb... en, die van zoove... en reeds zoo la... har een debat o... te maar de aand... ak is.

Wat „voor U",... al niet ter zake... d van iets dat... we zullen zien, w... We lezen:

Ik wil ditmaal a... nemen, waarvan ge... moet heb weerge... het eerste punt... Biologische faculte... Prof. Rutgers en... dit eere-doctor... der vriendelijk wa... stelde over dit e... diversiteit gebrach... te doornen in dies...

Hier vergist U... nactoren heeft... macht, en dat ze... oft er te Parijs... Sobout U dus mi... een gelukwensch... malen van es... roover „De He... stans trok voor... een aangele... meoer is bespro... vinden (Ref... men een twee... bodig acht? Z... dan van Uw ei... promoties te c... tiedenissen ac...

Ik verwijs daa... blz. 260, kol...